

Bevolgingskrimp en daardoor minder leden. Terugtrekkende overheid en daardoor minder financiën. Afnemende betrokkenheid van leden en daardoor minder vrijwilligers. Sportverenigingen in Limburg zien tal van uitdagingen op zich afkomen. Hoe houden ze het hoofd boven water?

Het begint met liefde

Ooit draaide de voetbalclub enkel om voetbal en de tennisclub om tennis. Zo simpel is het niet meer. Sportverenigingen schuiven op van de marge naar het hart van de samenleving. „Het idee ‘ik hoor ergens bij’ is essentieel. Verenigingen dragen daarmee bij aan de kwaliteit van leven.”

door Kitty Borghouts en Judith Janssen

„Ik speelde jarenlang met Henk. Van hem wist ik alleen maar dat hij was getrouwd en kinderen had. Op het veld was hij mijn beste vriend, verder deelden we niets. Als ik hem tegenkwam op straat, dan maakten we een praatje.” De liefde voor de sport en de club verbond Paul Verweel (65), hoogleraar bestuurs- en organisatiewetenschappen aan de Universiteit van Utrecht, oud-voorzitter van het bestuur amateurvoetbal bij de KNVB en voorzitter van een amateurclub aan zijn voetbalmaat Henk. Ook al kwamen ze nooit bij elkaar over de vloer. „Henk en ik deelden de liefde voor het voetbal en de vereniging. Daar begint sociale cohesie mee, het vertrouwen in elkaar.” Verweel deed jarenlang onderzoek naar het belang van sportverenigingen en sporten voor de samenleving. Sport begint volgens hem natuurlijk altijd met het spel. Maar uiteindelijk draait het om de verbondenheid tussen spelers onderling, tussen spelers en club en uiteindelijk tussen de club en de samenleving. En vooral dat laatste lijkt tegenwoordig belangrijker dan ooit.

„Sportverenigingen zijn de spiegel van de samenleving. De principes van de maatschappij zijn hetzelfde; ‘het leven en de leer’. De leer gaat om fairplay, om gelijkheid en sportiviteit. Maar het leven, de realiteit zeg maar, gaat om ‘er is alleen plek voor je als je je aan de regels houdt.’ Je bent gelijk, maar er is toch hiërarchie. Dat is in de maatschappij niet anders”, zegt Verweel.

Uit allerlei onderzoeken blijkt het belang van sport in verenigingsverband voor zowel de persoon die sport als voor de samenleving daaromheen. „Het idee ‘ik hoor ergens bij’ is essentieel. Ik hoor bij de wereld van de sport. Ik hoor bij Messi. Sport vergroot het vertrouwen in jezelf, in de ander uit de eigen groep en in de ander uit een groep die je nog niet kent. Het versterkt het sociaal kapitaal. Dat geldt niet alleen voor de sporters, maar ook voor de vrijwilligers. Sportverenigingen dragen bij aan de kwaliteit van leven.”

Ooit draaide de voetbalclub uitsluitend om het voetbal. De tennisclub om tennis en de handbalclub om handbal. De liefde voor de sport verbond de leden en de club had als belangrijkste taak ervoor te zorgen dat de wedstrijden konden worden gespeeld. Vanaf 1822, toen de eerste voetbalvereniging werd opgericht, is dat altijd zo geweest.

Dat verandert in de jaren zeventig als de overheid een verband gaat leggen tussen sport en gezondheid. Sport moet gestimuleerd worden, is dan het devies. Vanaf de jaren negentig krijgt sport en daarmee ook de sportvereniging een stevigere maatschappelijke betekenis toebedeeld. Sport, zo is de gedachte, zorgt

voor sociale binding in de wijk of het dorp, voor een goede gezondheid, voor werkgelegenheid en is goed voor de economie. De vereniging schuift op van de marge naar het hart van de samenleving. Daarmee wordt de club een instrument van de overheid, die graag ziet dat burgers en organisaties meer zelf gaan bijdragen aan overheidsbeleid. Zo schrijft het ministerie van Volksgezondheid in 2008 bijvoorbeeld dat sportverenigingen op verschillende terreinen een bijdrage (moeten) gaan leveren: op het gebied van onderwijs, buitenschoolse opvang, de leefbaarheid in de wijk, het bevorderen van de volksgezondheid, het participeren van kwetsbare groepen en voor topprestaties in de sport. Niet alleen de overheid ziet die taak voor clubs, ook gemeenten en de Nederlandse sportorganisatie NOC*NSF. Sport is volgens die laatste ‘een belangrijk instrument in het doorgeven van normen en waarden. In de persoonlijke ontwikkeling van mensen kan sport een belangrijke rol spelen en dat geldt ook voor de grote maatschappelijke thema’s van nu en morgen, zoals sociale cohesie, gezondheid, opvoeding, veiligheid en leefbaarheid. De kansen die de sport biedt, zouden beter benut kunnen worden.’

Sommige sportverenigingen zien die rol voor zichzelf ook al weggelegd, al dan niet geboren

Het belang van clubs in krimpgebieden

Sportverenigingen in krimpgebieden zijn niet per se de eerste verenigingen die omvallen, blijkt uit recent onderzoek van het Mulier instituut. Juist in de dunbevolkte gebieden zijn sportverenigingen vaak de laatste ontmoetingsplekken die in een dorp overblijven nadat scholen en winkels zijn verdwenen.

Verenigingen hebben daarmee een sterke sociale functie in een dorp. Mensen kunnen elkaar ontmoeten en verenigingen spelen vaak een rol bij dorps evenementen.

Maar de vereniging staat niet op zichzelf in het dorp. De mogelijkheid voor mensen om elkaar te zien is belangrijker dan de aanwezigheid van een sportvereniging. Als mensen dat in een winkel of wijkgebouw kunnen doen, is dat ook prima.

Het is wel zo dat verenigingen zichzelf lang in stand kunnen houden door middel van zelforganisatie. Ze hebben een brede doelgroep en vaak een eigen plek, zoals een kantine.

uit noodzaak om te overleven. Ledenverlies en financiële zorgen dwingen clubs immers om anders te kijken naar zichzelf, naar hun rol in de samenleving en naar andere verenigingen. Verenigingen hebben tegenwoordig dus een taak die verder reikt dan het organiseren van trainingen en competitie. En door de decentralisaties in het sociale domein - denk aan de Wmo en de jeugdzorg - is de maatschappelijke rol van sportverenigingen actueler dan ooit. Maar kunnen en willen sportverenigingen die rol wel aan?

Uit landelijk onderzoek van het Mulier Instituut blijkt dat acht van de tien bestuurders van sportverenigingen vinden dat zij een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben. Die verantwoordelijkheid zien zij dan vooral in het aanbieden van sport, veel verder dan dat gaat die taak niet. Sommige besturen noemen het bevorderen van volksgezondheid nog een belangrijke bijdrage. Ook vinden bestuurders dat ze maatschappelijk betrokken zijn, simpelweg omdat ze werken met vrijwilligers. Vooral oudere (en traditionele) clubs vinden die druk om zich maatschappelijk in te zetten lastig. De druk om te veranderen staat voor hen op gespannen voet met de autonomie van de vereniging. Wie bepaalt nog langer de koers? Zijn dat de leden, het bestuur of de overheid? En, wat betekent het als er professionals worden ingevlogen om de club ‘te moderniseren’? Die professional kost niet alleen veel geld, maar geeft ook vrijwilligers het gevoel dat ze niets meer (of veel minder) te zeggen hebben. En dan samenwerken. Doelen, belangen en culturen kunnen botsen met elkaar. Sport is niet meer het uitgangspunt, terwijl dat wel de reden is waarom een sportvereniging ooit is begonnen en waarvan ze kennis heeft.

Het ontbreekt bij veel verenigingen aan de intrinsieke behoefte om een maatschappelijke functie te vervullen. Ze denken vooral praktisch: wat levert het ons op? Nieuwe leden, extra inkomsten, een beter imago? Bovendien, wie moet die veranderingen doorvoeren? Ze hebben lang niet altijd geschikte mensen of accommodaties. Een ander spanningsveld is die tussen de leden en de vereniging. Hoe ‘publieker’ een club wordt, hoe minder de leden zich ermee identificeren.

En juist dat laatste is zo vreselijk belangrijk voor het bestaan van een club, zegt onderzoeker Verweel. „Het begint met de liefde voor de sport, maar daarnaast gaat iemand ook bij een club omdat daar vriendjes zitten. Sport is een ‘ons-kent-onscultuur’. Mensen komen uit dezelfde wijk of hetzelfde dorp. En al verschillen ze van elkaar, dat maakt de club ook levend. Een club biedt een mate van geslotenheid en geborgenheid. Ouderwets misschien. Maar dat is haar kracht. Breek je dat open, dan houdt je niets over. Dan houd je over wat je ook op de sportschool kunt krijgen of in je werk.”

“We maken ons zorgen over hoe lang we als vereniging nog kunnen bestaan.”

Handboogschutterij St. Joris

“Verenigingscultuur wordt steeds meer vervangen door consumenten-gedrag.”

RKSV Wittenhorst

“Vereniging kan op gemakkelijke manier rol spelen om eenzaamheid tegen te gaan.”

VV DESM



„Een sportclub biedt een mate van

geslotenheid en geborgenheid.”

foto Luc Lodder